

SOCIALISMUL DIN EST: COMUNISMUL ROMÂNESC, GHEORGHIU-DEJ ȘI PRESA COMUNISTĂ ITALIANĂ

George-Ciprian LUNGU

Abstract: This article examines how Romanian communism was represented in the Italian communist press during the early Cold War period. Focusing exclusively on Romania, the study analyzes economic commentaries and travel reports published in outlets associated with the Italian Communist Party, notably L'Unità and Rinascita. Through a critical reading of these sources, the article highlights the discursive strategies used to portray the Romanian People's Republic as a case of rapid progress, social stability, and popular consensus. The analysis shows how political repression, structural economic tensions, and coercive aspects of the regime are downplayed or absorbed into a broader narrative of modernization and historical necessity. Overall, the article argues that the Italian communist press functioned not merely as an observer but as an ideological mediator, actively shaping a favorable Western left-wing perception of Romanian communism and contributing to its symbolic normalization in the context of early Cold War ideological competition.

Key Words: Romania, Italy, Communism, Dej, Palmiro Togliatti, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Italian Communist Party, Romanian Communist Party, Journalism, Cold War

1. Introducere

Pentru aproape jumătate din secolul al XX-lea, Europa a fost împărțită în două blocuri: cel occidental capitalist, condus de Statele Unite, și cel comunist-socialist, condus de Uniunea Sovietică. La prima vedere, aceste două

blocuri păreau lipsite de contacte, fără schimburi semnificative, iar totul părea static, cu excepția unor perioade de destindere politică între cele două superputeri. La nivel politic, diferențele erau evidente. În Occident funcționa un sistem multipartid, cu alegeri libere, în care și partidele comuniste puteau participa la alegeri; doar în unele cazuri acestea au fost interzise, precum Partidul Comunist German, scos în afara legii, din 1956, în Germania de Vest. În Orient, în schimb, partidele comuniste dominau fiecare aspect al vieții publice și private. Opoziția putea exista formal, ca în Germania de Est, dar era doar o fațadă, o supapă de siguranță controlată. Perioada cuprinsă între 1945, sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial și 1965 a fost deosebit de intensă pentru o Europă divizată în două blocuri și pentru întreaga lume¹. În Occident, amenințarea comunismului era percepută ca fiind apropiată, mai ales în Italia, din cauza proximității geografice față de Iugoslavia și Albania și a existenței celui mai mare partid comunist din Occident. În Orient, partidele comuniste încercau să construiască consens în societăți foarte diferite de cele imaginate de doctrina marxist-leninistă, așa cum s-a întâmplat în România².

Partidele comuniste respective, Partidul Comunist Italian și Partidul Comunist Român, operau în contexte radical diferite. Cu toate acestea, Partidul Comunist Italian, prin intermediul presei sale, a manifestat un interes deosebit față de colegii comuniști din Est, inclusiv față de Partidul Comunist Român. Având în vedere poziția sa de opoziție, începând din 1947, Partidul Comunist Italian a încercat să contureze o „cale italiană către socialism” și către o democrație progresistă³. De cealaltă parte, Partidul Comunist Român a preluat treptat puterea, proces care a culminat cu o lovitură de stat, în decembrie 1947⁴. În pofida solidarității ideologice dintre cele două partide, ca și dintre celelalte partide comuniste din Est, începând cu mijlocul anilor '50, odată cu Revoluția ungară, din 1956, și reprimarea de la Poznań, Partidul Comunist Italian a decis

¹ Tony Judt, *Postwar: A History of Europe Since 1945*, Penguin, New York 2005, p. 55.

² Vladimir Tismăneanu, *Stalinism for All Seasons. A Political History of Romanian Communism*, Berkeley-Los Angeles, University of California Press, 2003, p. 33-36.

³ Ivano Granata, *Storia dei partiti e dei movimenti politici italiani*, Firenze, Le Monnier Università, 2024, p. 203-204.

⁴ Dennis Deletant, *Romania under Communism. Paradox and Degeneration*, Oxon, Routledge, 2019, p. 63.

să-și schimbe orientarea, îndepărtându-se de stalinismul aflat în declin⁵. Partidul Comunist Român, în schimb, sub conducerea carismatică și totalitară a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, eliminase deja opoziția internă din partid, acuzând-o că ar fi prea apropiată de Stalin⁶. În România, spre deosebire de Polonia și Ungaria, nu a avut loc o schimbare imediată a conducerii după criza din 1956, Gheorghe Gheorghiu-Dej rămânând la putere până la moartea sa în 1965, când puterea a fost preluată de Nicolae Ceaușescu⁷.

Acest articol își propune să investigheze reprezentarea României în presa comunistă italiană, din perioada 1945–1965. Ziarele comuniste luate în considerare sunt „L’Unità” (Unitatea) și „Rinascita” (Renașterea)⁸. Partidul Comunist Italian dispunea de un aparat propagandistic vast și de mai multe publicații: „L’Unità” este succesoarea cotidianului omonim fondat de Antonio Gramsci, unul dintre fondatorii partidului, în 1924, în timp ce „Rinascita” a fost o revistă politico-culturală fondată de Palmiro Togliatti, liderul Partidului Comunist Italian. Amploarea difuzării acestor instrumente evidențiază relevanța lor. În anii ’50, „L’Unità” împreună cu celelalte ziare comuniste, reprezenta unul dintre cele mai citite cotidiane politice din Italia, cu un tiraj mediu între 200.000 și 300.000 de exemplare pe zi, înregistrând vârfuri mai ridicate cu ocazia unor evenimente politice importante și în timpul campaniilor de subscripție promovate de Partidul Comunist Italian⁹. În pofida crizei survenite

⁵ Silvio Pons, *The Global Revolution. A History of International Communism 1917-1991*, New York, Oxford, 2014, p. 218-220.

⁶ După moartea lui Stalin, la 5 martie 1953, Ana Pauker a fost transferată din închisoare într-o locuință a partidului, unde a aflat despre moartea lui Iosif Stalin și a izbucnit în plâns. Atunci Alexandru Moghioroș, un comunist de origine maghiară, i-a spus: «Nu plânge. Dacă Stalin ar mai fi fost în viață, tu ai fi fost deja moartă». Melvyn Paul Leffler, Odd Arne Westad (ed.), *The Cambridge History of the Cold War: Volume 1: Origins*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, p. 118; Vladimir Tismăneanu, *Stalinism Revisited: The Establishment of Communist Regimes in East-Central Europe*, Budapest-New York, Central European University Press, 2009, p. 42.

⁷ Vladimir Tismăneanu, *op.cit.*, p. 420-421.

⁸ „Rinascita” este o revistă politico-culturală fondată în 1944 ca publicație săptămânală. În perioada postbelică și-a schimbat periodicitatea, devenind ulterior lunară, fără a se transforma vreodată într-un ziar cotidian. Rolul de organ cotidian al PCI a fost îndeplinit în mod constant de „L’Unità”. În revistă au scris numeroși intelectuali, printre care și istoricul Emilio Sereni.

⁹ Paolo Murialdi, *Storia del giornalismo italiano. Dalle gazzette a internet*, Bologna, Il Mulino, 2006, p. 212.

după 1956 și a destalinizării, cotidianul a menținut o prezență capilară pe întreg teritoriul național, deși a redus treptat edițiile locale și s-a confruntat cu dificultăți financiare și organizatorice¹⁰. Obiectivul a fost de a reconstrui modalitățile prin care România lui Gheorghe Gheorghiu-Dej să fie prezentată publicului italian ca o țară în transformare, treptat „stabilizată”, modernă și legitimă politic, evidențiind atât temele recurente, cât și omisiunile și ambiguitățile acestei narațiuni. Perioada analizată coincide cu o fază crucială a istoriei românești: de la proclamarea Republicii Populare, în 1947, la finalizarea colectivizării agricole, de la industrializarea accelerată la elaborarea unei linii de relativă autonomie națională, în interiorul blocului socialist, până la moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, în martie 1965. În paralel, aceasta corespunde unei etape de consolidare a Partidului Comunist Italian ca partid de masă și de definire a relației sale cu experiența socialistă a Europei de Est, într-un context marcat, mai întâi, de stalinism și apoi de destalinizare¹¹. Multe articole publicate nu indică numele autorului sau al autoarei; alternativ, apar doar cu inițiale¹².

Ipoteza mea de bază este că presa comunistă italiană nu se limitează la a informa despre evoluția politică și economică a României, ci contribuie activ la construirea unei imagini selective a țării, funcțională pentru nevoile politice interne și internaționale ale mișcării comuniste. România este prezentată în publicațiile alese, reprezentând doar o parte din informațiile disponibile în cele două ziare analizate, ca un laborator al unui „socialism național” ordonat, rațional și progresiv, în care fracturile produse de preluarea puterii de către comuniști, de represiunea politică și religioasă și de transformările forțate ale societății rurale tind să fie atenuate, justificate sau reduse la tăcere¹³. Din punct de vedere metodologic, lucrarea adoptă o analiză a textelor jurnaliste, concentrându-se asupra lexicului, cadrului interpretativ, recurențelor tematice și discontinuităților narrative. Trei paliere tematice sunt tratate în mod special. În

¹⁰ *Ibidem*, p. 212.

¹¹ Ivano Granata, *op.cit.*, p. 204-205, 234-235.

¹² Exemplu: *Lo sviluppo della democrazia in Romania*, in „Rinascita”, Anno 2, Nr. 3, Roma, martie 1945, p. 86-88; *La democrazia popolare romana si consolida. La Repubblica proclamata in Romania*, in „L’Unità”, Anno 24, Nr. 305, Roma, 31 decembrie 1947, p. 1.

¹³ Norman Naimark, Silvio Pons, Sophie Quinn-Judge (ed.), *The Cambridge History of Communism: Volume 2: The Socialist Camp and World Power 1941-1960s*, Cambridge, Cambridge University Press, 2017, p. 71-72.

primul rând, reprezentarea transformărilor economice, colectivizarea agriculturii, planificarea și rolul Consiliului de Ajutor Economic Reciproc, oscilând între celebrarea succeselor și recunoașterea implicită a dificultăților structurale¹⁴. În al doilea rând, construirea unei imagini culturale și sociale a României ca țară „deschisă”, modernă, cu libertăți religioase garantate formal, în contrast evident cu politicile de control și represiune documentate de istoriografie¹⁵. În al treilea rând, rolul atribuit lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, ridicat treptat la rangul de figură de lider muncitoresc național și internațional, mai ales în momentul morții sale. Alegerea de a încheia analiza în 1965 nu este întâmplătoare. Disparația lui Gheorghe Gheorghiu-Dej reprezintă un moment de bilanț simbolic, în care presa comunistă italiană este chemată să evalueze o întreagă perioadă politică și, în același timp, să proiecteze așteptări asupra viitorului României și al socialismului european. Necrologurile și articolele comemorative constituie o sursă privilegiată pentru observarea sedimentării unui verdict politic și istoric deja, în mare parte, cristalizat¹⁶.

2. Crearea României socialiste (1945-1947)

În anii '40, Partidul Comunist Român era încă ilegal¹⁷. Criza decisivă a venit în 1940, când România a suferit o reducere drastică a teritoriului sub presiuni externe. După tratatele de după Primul Război Mondial, Bucureștiul obținuse Transilvania și își consolidase poziția în Basarabia și Bucovina; totuși, aceste câștiguri au alimentat dispute cu Ungaria și cu Uniunea Sovietică, care revendicau aceleași teritorii. În 1940, într-un context marcat de hegemonia

¹⁴ Lisa Foa, *Confronto tra i sistemi di pianificazione nei paesi socialisti. Le linee di sviluppo dell'economia rumena*, in „Rinascita”, Anno 19, Nr. 20, Roma, 22 septembrie 1962, p. 14-15; Lisa Foa, *Confronto tra i sistemi di pianificazione nei paesi socialisti. Le linee di sviluppo dell'economia rumena*, in „Rinascita”, Anno 19, Nr. 20, Roma, 22 septembrie 1962, p. 14-15.

¹⁵ Oliver Jens Schmitt, *Biserica de stat, sau Biserica în stat? O istorie a Bisericii Ortodoxe Române, 1918-2023*, București, Editura Humanitas, 2023, p. 277-278.

¹⁶ Bridget Fowler (ed.), *The Obituary as Collective Memory*, New York-London, Routledge, 2007, p. 11, 160.

¹⁷ Partidul a fost interzis pentru prima dată la 11 aprilie 1924 de către guvern, pentru desfășurarea de activități antistatale. În aceeași perioadă, Uniunea Sovietică încerca să instituie o republică socialistă moldovenească, lucru care s-a realizat la 12 octombrie 1924, cu capitala la Tiraspol. Keith Hitchins, *România, 1866-1947*, București, Editura Humanitas, 2013, p. 436.

germană în Europa, aceste revendicări au fost parțial satisfăcute: prin Al Doilea arbitraj de la Viena, la 30 august 1940, Transilvania de Nord a fost atribuită Ungariei; Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste a obținut Basarabia și Bucovina, după ultimatumul din 26 iunie, iar Bulgaria, în cele din urmă, a dobândit Dobrogea de Sud¹⁸. Pierderea unei părți semnificative a teritoriului național a deschis o criză instituțională care a afectat direct monarhia. Carol al II-lea a abdicat, la 6 septembrie, 1940 în favoarea fiului său, Mihai¹⁹. În vidul politic care a urmat, la 14 septembrie 1940, s-a născut „Statul național-legionar”, întemeiat pe alianța dintre armată și Garda de Fier. Experimentul a durat doar câteva luni: în ianuarie 1941, Ion Antonescu a reprimat rebeliunea legionară și a instaurat o dictatură militară filo-nazistă²⁰. Odată cu Operațiunea Barbarossa, în iunie 1941, România a intrat în război alături de Germania, reintrând rapid în Basarabia și Bucovina și înaintând dincolo de Nistru, în administrația Transnistriei, până în zona Odesei²¹. Din 1943, ofensiva Axei a început să se retragă; în 1944, înaintarea sovietică a făcut inevitabilă ruptura, iar România a schimbat tabăra sub presiunea militară a Armatei Roșii²².

Invadarea Uniunii Sovietice de către Germania, în 1941, a pus conducerii sovietice o problemă strategică imediată: ce rol să fie atribuit Partidului Comunist Român. În deceniile precedente, Partidul Comunist Român acționase în clandestinitate și rămăsese strict aliniat directivelor Moscovei, care în anii '20 și '30 definiseră România drept un stat „imperialist” și opresiv față de minoritățile etnice, legitimând, pe termen lung, dizolvarea sa teritorială în favoarea unei viitoare federații socialiste balcanice²³. Odată cu deschiderea

¹⁸ *Ibidem*, p. 517-520.

¹⁹ Carol II abdicase deja în favoarea fiului său o primă dată, în 1925. Carol al II-lea renunțase la tron în 1925, iar la moartea tatălui său, Ferdinand I, i-a succedat fiul lui Carol II, Mihai, prin intermediul unei regențe. Carol II s-a întors în țară abia în 1930, inclusiv cu sprijinul mai multor politicieni români, precum Iuliu Maniu, și a preluat tronul. În decurs de aproximativ jumătate de deceniu, țara a alunecat într-o criză permanentă, care a culminat la 10 februarie 1938 cu lovitura de stat a monarhului și începutul dictaturii regale. *Idem*, p. 446-451-

²⁰ D Dennis Deletant, *România, 1916-1941. O istorie politică*, București, Editura Humanitas, 2024, p. 167-168.

²¹ Keith Hitchins, *op.cit.*, p. 542-543.

²² *Ibidem*, p. 558, 560.

²³ Pentru Rakovsky și alți comuniști, deja critici față de intrarea României atât în al Doilea Război Balcanic, cât și în Marele Război, Balcanii trebuiau reformați într-o mare

frontului de est, această linie a devenit rapid depășită. Conducerea sovietică a înțeles că Partidul Comunist Român putea deveni un instrument eficient pentru extinderea influenței comuniste în România, însă această viziune ridica probleme concrete²⁴. Aripa partidului aflată în exil, la Moscova, de peste un deceniu, condusă de Ana Pauker, beneficia de legături strânse cu Stalin, dar risca să pară politic străină și suspectă în ochii unei opinii publice tradițional neîncrezătoare față de Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste²⁵.

În paralel, în România exista un nucleu de cadre comuniste formate în clandestinitate, active în luptele sindicale și în rezistența muncitorească²⁶. Din acest grup s-a afirmat Gheorghe Gheorghiu-Dej, un lider de origine muncitorească, capabil să întruchipeze o continuitate între partid și o bază socială reală. Mediarea dintre cele două „aripi” ale Partidul Comunist Român i-a revenit, inițial, lui Lucrețiu Pătrășcanu, o figură atipică prin formare și profil politic. Jurist și intelectual, Pătrășcanu a furnizat partidului un limbaj de legitimare națională și instituțională, util în relațiile cu monarhia și cu forțele necomuniste și a contribuit la valorificarea degradării rapide a poziției germane pentru avansarea revendicărilor politice. La 23 august 1944, prin arestarea generalului Ion Antonescu, la ordinul regelui Mihai I, România a schimbat tabăra; această cotitură, impusă de prezența militară sovietică, a deschis spațiul politic necesar intrării comuniștilor la guvernare. Începând din toamna anului 1944, Partidul Comunist Român a obținut ministere strategice, în special Internele și Justiția, care au permis controlul aparatelor coercitive și al proceselor judiciare. Tentativa regelui de a menține un executiv militar a continuat până în martie 1945, dar s-a dovedit nesustenabilă în fața presiunii sovietice și a capacității tot mai mari a comuniștilor de a ocupa statul din

federatie. Această soluție a fost susținută ulterior și în România de către Dobrogeanu-Gherea tatăl. Conform dogmei Cominternului, România era un stat imperialist multinațional, iar sarcina Partidului Comunist Român era să lupte pentru autodeterminarea unor provincii, până la punctul separării de statul existent. Vladimir Tismăneanu, *Stalinism for All Seasons. A Political History of Romanian Communism*, Berkeley-Los Angeles, University of California Press, 2003, p. 44.

²⁴ Keith Hitchens, *op.cit.*, p. 576-577.

²⁵ Francesco Guida, *Una rivoluzionaria vittima della rivoluzione, Ana Rabinsohn Pauker*, in „Archivio storico italiano”, Vol. 182, Nr. 680 2024, p. 362, <https://hdl.handle.net/11590/475891>, accesat 15.03.2026.

²⁶ Dennis Deletant, *România, 1916-1941. O istorie politică*, București, Editura Humanitas, 2024, p. 114.

interior. Din acel moment, conducerea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej s-a consolidat progresiv, în timp ce opoziția a fost neutralizată printr-o combinație de instrumente politice, administrative și represive. Această dinamică, deși înscrisă în cadrul mai larg al avansului sovietic în Europa de Est, a avut trăsături specific românești, pe care presa comunistă italiană le va prezenta ulterior ca expresia unei tranziții ordonate și naționale către socialism.

Și comuniștii italieni traversau o etapă istorică de tranziție²⁷. La începutul anului 1945, războiul de Rezistență se apropia de sfârșit, iar Partidul Comunist Italian, revenit oficial, în Italia, în 1943, după aproape două decenii de clandestinitate și exil, alesese să colaboreze cu celelalte forțe antifasciste în lupta de eliberare națională. Odată cu „cotitura de la Salerno” din aprilie 1944, Partidul Comunist Italian acceptase monarhia ca un cadru provizoriu și renunțase, cel puțin pe termen imediat, la ipoteza revoluționară, privilegiind o strategie de participare democratică și de consolidare ca partid de masă. Sfârșitul războiului, însă, redeschidea întrebări fundamentale: dacă și în ce măsură partidul trebuia să păstreze un orizont revoluționar sau, dimpotrivă, să se stabilizeze ca forță democratică în interiorul unui sistem pluralist²⁸. În acest context, trebuie plasată atenția acordată de presa comunistă italiană evoluțiilor din Europa de Est și, în special, României. În martie 1945, „Rinascita” a dedicat evenimentelor românești un articol anonim amplu, de peste trei pagini, o alegere semnificativă dacă se consideră că revista era orientată preponderent spre analiza politicii italiene și reflecția teoretic-marxistă. Textul, *Lo sviluppo della democrazia in Romania (Dezvoltarea democrației în România)*, reconstitua sintetic istoria României, între 1918 și 1945, insistând mai ales asupra evenimentelor din 23 august 1944. Reconstrucția urmărea cu claritate arestarea lui Ion Antonescu, ordinul dat de Regele Mihai de a înceta ostilitățile împotriva Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și de a combate trupele germane,

²⁷ Partidul Comunist Italian se afla în clandestinitate din 1926 și s-a divizat în două mari filiale. Pentru o perioadă, sediul principal a fost în Franța, dar toți principalii comuniști, avându-l acum în frunte pe Togliatti după arestarea lui Gramsci, au ajuns în Uniunea Sovietică. În timpul epurărilor, însuși Togliatti a riscat arestarea. Cu privire la viața lui Togliatti se recomandă: Giorgio Bocca, *Togliatti*, Milano, Feltrinelli, 2014

²⁸ Ivano Granata, *op.cit.*, p. 127-128, 151.

precum și reacția inițial surprinsă a populației, în timp ce înaintarea Armatei Roșii era prezentată ca element decisiv al coterii politice²⁹.

Interesul Partidul Comunist Italian pentru cazul românesc nu era întâmplător. România apărea ca unul dintre primele exemple concrete de „democrație populară” în formare, în care monarhia, partidul comunist și prezența sovietică coexistau temporar în cadrul unui proces de eliberare națională. Acest model, încă fluid și nu pe deplin definit, oferea Partidului Comunist Italian un termen de comparație prețios: pe de o parte, arăta cum era posibilă o tranziție către puterea comunistă fără o ruptură imediată și violentă; pe de altă parte, ridica întrebări cu privire la modalitățile și limitele colaborării dintre forțele democratice și partidele comuniste în Europa postbelică. Este interesant următorul pasaj:

„Trăgând România spre catastrofă printr-un concurs de împrejurări, prin acțiunea oamenilor săi politici, a suveranului și a poporului, aceasta a ajuns să iasă din război de partea Germaniei și să revină la politica sa de prietenie cu națiunile occidentale”³⁰.

Regele Mihai I este prezentat ca un actor secundar, „tras de valul” evenimentelor, în timp ce adevăratul protagonist este „poporul”, care se ridică împotriva fascismului. România este propusă ca exemplu de tranziție „pașnică” către o nouă ordine, în care partidul comunist reușește să se insereze în jocul politic fără a recurge la violență revoluționară. Totuși, în pagina următoare, apare o critică la adresa partidelor tradiționale:

„Acordul dintre cele patru partide ale «Blocului Național Democratic» s-a dovedit însă foarte curând artificial și inefficient, deoarece cele două partide nemuncitorești (care în timpul războiului desfășuraseră o activitate foarte restrânsă și se rezumaseră să sprijine de la distanță încercările de a ajunge la armistițiu) s-au dovedit imediat mai degrabă legate de trecut decât orientate spre viitor, indecise asupra drumului de urmat, reticente și ostile față de Aliți”³¹.

²⁹ *Lo sviluppo della democrazia in Romania*, in „Rinascita”, Anno 2, Nr. 3, Roma, martie 1945, p. 86-88.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*.

Între 1944 și 1945, cotitura decisivă spre preluarea puterii de către comuniști are loc odată cu nașterea și consolidarea Frontului Democrat Popular: formal o coaliție antifascistă și pluralistă, în practică un instrument care a permis Partidul Comunist Român, încă minoritar din punctul de vedere al susținerii populare, să pătrundă în stat și să ocupe poziții-cheie. Sub conducerea lui Petru Groza, din martie 1945, Frontului Democrat Popular a dus la marginalizarea progresivă a aliaților, concomitent cu intensificarea represiunii și a controlului, însoțite de o puternică campanie mediatică. Articolul continuă relatând drumul până în martie 1945, formulând numeroase critici la adresa guvernului Nicolae Rădescu și a ostilității sale față de Aliați³². Presa, devenită între timp complet aservită regimului, a jucat un rol-cheie în legitimarea epurărilor, în difuzarea propagandei comuniste și în demonizarea opoziției. Ziare precum „Scînteia”, organul oficial al Partidul Comunist Român, și „România Liberă” au devenit instrumente de manipulare a opiniei publice. La alegerile din 1948, coaliția comunistă a câștigat cu 93% din voturi; datele au fost comunicate în mod surprinzător de timpuriu, stârnind uimire chiar și în rândul ambasadei americane³³. Singurul obstacol rămas era monarhia³⁴, care se găsea fără aliați în țară, aceștia fiind fie fugiți, fie arestați.

³² *Ibidem*.

³³ Potrivit reprezentantului american în România, situația era confirmată: «Private sources, basing estimates on reliable information, assert Govt received only eight percent of votes cast, aside from Hungarian Popular Union which will work with Govt and which received about 9 percent of vote total. It should not be forgotten immense support for political opposition, National Peasants alone receiving estimated 70 percent of total vote cast, was compiled despite elimination 30 to 50 percent of electorate through non-inclusion in electoral lists and withholding of voting cards». – «Surse private, bazându-se pe estimări de informații fiabile, afirmă că Guvernul a primit doar opt procente din voturile exprimate, cu excepția Uniunii Populare Maghiare, care va colabora cu Guvernul și care a primit aproximativ 9 procente din totalul voturilor. Nu trebuie uitat sprijinul imens pentru opoziția politică, Partidul Național Țărănist singur primind aproximativ 70% din totalul voturilor exprimate, obținut în ciuda eliminării a 30-50% din electorat prin neincluderea în listele electorale și reținerea cărților de vot». Burton Yost Berry, *FRUS. The Representative in Rumania (Berry) to the Secretary of State, 871.00/12-346: Telegram, n. 457*, Bucharest, 5 februarie 1947.

³⁴ După alegeri, comuniștii au decis să le lase aliaților doar patru portofolii: externe, finanțe, lucrări publice și culte. Guvernul a început să lucreze la o reformă agrară menită să limiteze numărul de hectare deținute și să aresteze toți opozanții politici. Ulterior, a

La 30 decembrie 1947, suveranul a fost constrâns să abdice sub presiunea directă a autorităților comuniste și a prezenței sovietice, fără nicio posibilitate de rezistență instituțională. România a fost proclamată imediat Republică Populară. Abdicarea a reprezentat un veritabil puci, lipsit de legitimitate democratică și impus prin coerciție politică și izolarea suveranului³⁵. Totuși, această dimensiune coercitivă nu își găsește locul în presa comunistă italiană. Nici „L’Unità”, nici „Rinascita” nu oferă informații privind modalitățile abdicării sau rolul exercitat de partid și de Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste în forțarea acestui act. „L’Unità”, se limitează, la 31 decembrie 1947, la publicarea unui articol care anunță proclamarea Republicii, prezentată ca un rezultat natural al consolidării „democrației populare”, fără nicio referire la destituirea regelui³⁶. Omiterea sistematică a abdicării forțate se înscrie în strategia narativă mai amplă a Partidului Comunist Italian, menită să prezinte România ca un caz exemplar de tranziție pașnică la socialism, în care monarhul ar fi părăsit scena pentru a nu împiedica progresul socialist.

3. Partidul Comunist Italian și Partidul Muncitoresc Român: solidaritate și tensiuni (1947-1960)

De-a lungul anilor '50, Partidul Comunist Italian a traversat o fază de transformare profundă, marcată de trecerea progresivă de la un partid

început și „eliminarea” aliaților, prin arestarea principalilor lideri. Principalul lider al opoziției era Iuliu Maniu, dar acesta nu a fost lovit direct, având în vedere notorietatea sa internațională. În iulie 1947, Iuliu Maniu a început să dialogheze cu mai mulți intelectuali aflați în străinătate, pentru a organiza un guvern român în exil, în Occident. La 14 iulie, Ion Mihalache, exponent al Partidului Țărănesc, a fost arestat în timp ce încerca să părăsească țara. La 19 iulie, Iuliu Maniu, acuzat de complicitate la tentativa de fugă a lui Ion Mihalache și a altor frunțași țărăniști, a fost arestat; autoritățile au interzis ziarul de partid „Dreptatea”, iar Parlamentul a revocat imunitatea parlamentară a celor arestați. Principala acuzație adusă lui Iuliu Maniu și colaboratorilor săi a fost conspirația cu agenți secreți americani și britanici în vederea răsturnării guvernului. La 11 noiembrie, tribunalul i-a condamnat pe Iuliu Maniu și Ion Mihalache la închisoare pe viață. Iuliu Maniu a murit în detenție în 1953, iar Ion Mihalache în 1963. Până la sfârșitul anului, toate partidele minore de stânga au fost absorbite în Partidul Comunist Român. Georges Castellan, *Storia del popolo romano*, Argo, Roma 2009, p. 507-509.

³⁵ Dennis Deletant, *Romania under Communism. Paradox and Degeneration*, Oxon, Routledge, 2019, p. 97.

³⁶ *La democrazia popolare romana si consolida. La Repubblica proclamata in Romania*, in „L’Unità”, Anno 24, Nr. 305, Roma, 31 decembrie 1947, p. 1.

revoluționar la un partid de masă, integrat stabil în sistemul politic italian. Sub conducerea lui Palmiro Togliatti, partidul a consolidat o strategie națională întemeiată pe calea democratică către socialism, pe înrădăcinarea socială și pe o autonomie tactică față de Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, păstrând totodată o legătură ideologică solidă cu „tabăra socialistă”³⁷. Invazia sovietică a Ungariei din 1956 a reprezentat un moment de cotitură³⁸: deși a apărut public intervenția ca răspuns la o amenințare contrarevoluționară, Partidul Comunist Italian a fost constrâns să se confrunte cu tensiuni interne și cu o nevoie tot mai accentuată de re-elaborare critică a modelului sovietic³⁹. A rezultat un partid care își propunea construirea unei „căi italiene către socialism”, bazată pe o democrație progresivă și pe necesitatea de a se apropia tot mai mult de partidele laice, precum Partidul Republican Italian, inclusiv pentru a evita intrarea Partidului Socialist Italian în zona de guvernare, o tactică ce a eșuat totuși, deoarece PSI avea să intre la guvernare la începutul deceniului următor⁴⁰.

³⁷ Giorgio Bocca, *Togliatti*, Milano, Feltrinelli, 2014, p. 214-221, 232-236; Paul Ginsborg, *Storia d'Italia dal dopoguerra a oggi (1943-1988)*, Torino, Einaudi, 2018, p. 101-105.

³⁸ România s-a confruntat cu problematici similare, întrucât Transilvania era populată de o importantă minoritate maghiară, care beneficia de o formă de autonomie și care manifesta simpatie față de populația maghiară și față de guvernul lui Imre Nagy. Pentru informații suplimentare despre Transilvania și maghiari, vezi: Stefano Bottoni, *Stalin's Legacy in Romania: The Hungarian Autonomous Region, 1952-1960*, Lanham, Lexington Books, 2018.

³⁹ Il 5 noiembrie 1956, în fața invaziei sovietice menite să oprească reformele din Ungaria ale lui Imre Nagy, *L'Unità* a publicat pe prima pagină titlul: „*Le truppe sovietiche intervengono in Ungheria per porre fine all'anarchia ed al terrore bianco*”. Acest fapt a provocat un șoc profund în cadrul Partidul Comunist Italian, atât de puternic încât mulți intelectuali au părăsit partidul, precum scriitorul Italo Calvino, fără a se mai apropia vreodată de Partidul Comunist Italian. Ivano Granata, *Storia dei partiti e dei movimenti politici italiani*, Firenze, Le Monnier Università, 2024, p. 204-205; *Le truppe sovietiche intervengono in Ungheria per porre fine all'anarchia ed al terrore bianco*, „*L'Unità*”, Anno 33, Nr. 45, Roma, 5 noiembrie 1956, p. 1.

⁴⁰ Scenariul politic italian era dominat de două partide: Partidul Comunist Italian și Democrația Creștină. Democrația Creștină era principalul partid de centru, inspirat de valorile creștine și domina președinția Consiliului de Miniștri. În anii '50, în timpul așa-numitei perioade a centrismului politic, Democrația Creștină s-a aliat cu diverse partide de centru, printre care Partidul Republican Italian, Partidul Liberal Italian și Partidul Social-Democrat Italian. La sfârșitul anilor '50, Democrația Creștină a ajuns slăbită de alianța cu partidele de centru și a început să caute alternative. Alternativa a fost găsită în

Între 1952 și 1960, relația dintre Partidul Comunist Italian și conducerea română, deținută de Gheorghe Gheorghiu-Dej, se consolidează sub forma unui sprijin politic și ideologic care își găsește în presa comunistă italiană unul dintre principalele spații de legitimare. „L’Unità” și „Rinascita” contribuie la construirea unei imagini a României socialiste ca țară stabilă, coerentă și matură politic, pe deplin integrată în tabăra socialistă, dar capabilă totodată să dezvolte o linie națională proprie⁴¹. Un prim moment-cheie îl reprezintă sprijinul Partidul Comunist Italian pentru liderul de la București, în luptele interne din Partidul Muncitoresc Român, noua denumire a Partidului Comunist Român, menită să atragă un număr mai mare de muncitori. Pentru a-și consolida puterea, prim-secretarul Partidului Muncitoresc Român a decis să persecute aripa condusă de Ana Pauker, după ce îl eliminase politic pe un adversar intern de prim plan ca Lucrețiu Pătrășcanu⁴². Presa comunistă italiană tinde să interpreteze aceste dinamici nu ca o luptă pentru putere, ci ca o etapă necesară de clarificare ideologică și de întărire a partidului, coerentă cu lexicul vigilenței și al disciplinei specific stalinismului deplin⁴³.

Partidul Socialist Italian, care încerca să devină mai independent față de poziția de subordonare față de comuniști. Strategia „convergențelor paralele”, denumită astfel de politicianul democrat-creștin Aldo Moro în 1960, a dus în același an la formarea unui guvern democrat-creștin condus de Amintore Fanfani, cu abținerea Partidul Socialist Italian. Partidul Socialist Italian va intra în majoritate abia în 1964, dând naștere primului guvern republican de centru-stânga. Ivano Granata, *op.cit.*, p. 213-222.

⁴¹ Încă din 1949, imaginea României propusă de presa comunistă italiană tinde să prezinte țara într-o cheie profund idilică și „normalizată”: în articolul *Sono stato in Romania (Am fost în România)*, narațiunea insistă asupra seninătății populației, asupra „vigurozității” copiilor, asupra magazinelor „bine aprovizionate” și asupra absenței fricii sau a opresiunii vizibile, contrapuse explicit reprezentărilor occidentale despre foamete și teroare. Libero De Libero, *Sono stato in Romania*, in „L’Unità”, Anno 26, Nr. 112, Roma, 11 mai 1949, p. 2.

⁴² Gheorghe Gheorghiu-Dej a decis să îl destituie din funcția de ministru al justiției pe Lucrețiu Pătrășcanu, lider al facțiunii intelectuale și singurul „burghez” al partidului, care a fost acuzat că a adoptat o atitudine șovină față de minoritatea maghiară și că ar fi un „titoist-fascist”. Vladimir Tismăneanu, *Stalinism for All Seasons. A Political History of Romanian Communism*, Berkeley-Los Angeles, University of California Press, 2003, p. 106, 115.

⁴³ A. B., *Importanti decisioni del comitato centrale. Il Partito operaio romeno liquida l’opportunismo di destra*, in „L’Unità”, Anno 29, Nr. 143, Roma, 5 iunie 1952, p. 5; *Per aver sabotato l’economia romana Vasile Luca condannato ai lavori forzati a vita*, in „L’Unità”, Anno 31, Nr. 40, Roma, 11 octombrie 1954, p. 8.

Campania împotriva „oportunismului de dreapta”, declanșată în 1952 și culminată cu cazul Vasile Luca, este receptată de presa comunistă italiană conform narațiunii oficiale românești. Într-un articol publicat în „L’Unità”, la 5 iunie 1952: *Importanti decisioni del comitato centrale. Il Partito operaio romeno liquida l’opportunismo di destra – Decizii importante ale Comitetului Central. Partidul Muncitoresc Român lichidează oportunismul de dreapta*⁴⁴, plenara Comitetului Central al Partidul Muncitoresc Român (26–27 mai) este descrisă ca o confirmare a „succesului liniei partidului”, întemeiată explicit pe Lenin și Stalin și pe experiența bolșevică. „Lichidarea” deviației nu este prezentată ca un semnal al unei crize interne, ci ca o dovadă de forță, disciplină și soliditate a puterii populare⁴⁵. În interiorul acestui cadru, inculpatul principal Vasile Luca este imediat prezentat drept conducătorul unei rețele de „elemente ostile”, acuzate de sabotarea construcției socialiste. Responsabilitatea este descrisă ca fiind sistemică și complice; apar și numele lui Teohari Georgescu și cel al Anei Pauker, indicați drept complici⁴⁶; aripa națională a partidului condusă de Gheorghe Gheorghiu-Dej a acționat cu binecuvântarea sovietică

⁴⁴ Autorul este indicat cu inițialele B. A.; în stadiul actual al cercetării nu a fost posibilă identificarea sa.

⁴⁵ A. B., *Importanti decisioni del comitato centrale. Il Partito operaio romeno liquida l’opportunismo di destra*, în „L’Unità”, Anno 29, Nr. 143, Roma, 5 iunie 1952, p. 5.

⁴⁶ Ana Pauker a fost acuzată și de „recrutare defectuoasă în partid”, întrucât la 20 iulie 1950 s-a decis excluderea a circa 192.000 de membri, adică aproximativ 20% din efectivele partidului din 1948. Momentul potrivit pentru reglarea definitivă a conturilor a venit la 1 martie 1952, când a izbucnit o criză economică. Comitetul Central a pus vina pentru această criză pe seama ministrului de finanțe Vasile Luca și a reformei sale monetare eșuate, care stabilise între vechii și noii lei un curs de schimb variabil, în funcție de clasele sociale. Vasile Luca a început o autocritică, dar a fost oricum înlăturat. Acest lucru a alarmat-o pe Ana Pauker și pe Teohari Georgescu, deoarece au înțeles că urmau să fie următorii îndepărtați din partid. La 26–27 martie din același an, Comitetul Central i-a exclus pe Vasile Luca și pe Teohari Georgescu din funcțiile de partid și de stat. Pentru moment, Ana Pauker a rămas ministru de externe, dar a fost exclusă din Biroul Politic. La 10 iulie, Ana Pauker a fost definitiv îndepărtată din viața politică românească. Vladimir Tismăneanu, *Stalinism for All Seasons. A Political History of Romanian Communism*, Berkeley-Los Angeles, University of California Press, 2003, p. 127, 129.

împotriva liderei aripii moscovite⁴⁷. Acest „oportunism” nu este reprezentat ca o divergență ideologică abstractă, ci ca un obstacol în calea progresului și modernizării țării; chestiuni precum reforma monetară, disciplina muncii și lupta împotriva „elementelor capitaliste” devin terenurile pe care se măsoară vina politică⁴⁸. În consecință, liderul aripii naționale este prezentat ca garant al continuității revoluționare și ca interpret autorizat al marxism-leninismului aplicat condițiilor românești. Transformările economice și sociale ale țării sunt atribuite conducerii partidului, în timp ce tensiunile interne și logica de putere care stă la baza epurărilor rămân sistematic excluse din discursul public⁴⁹.

Cazul Vasile Luca reapare în faza sa judiciară în 1954, când „L’Unità” publică știrea condamnării la muncă silnică pe viață pentru sabotarea economiei naționale și pentru activitate contrarevoluționară. Relatarea insistă asupra „exemplarității” pedepselor aplicate și complicilor și propune ideea unei justiții politice care restabilește ordinea și încheie definitiv o etapă⁵⁰. În același timp, știrea stabilește o continuitate narativă explicită cu deciziile din 1952, în care procesul este prezentat ca o confirmare a unui adevăr deja stabilit de partid. Transpare o viziune asupra României ca laborator disciplinat, în care partidul este capabil să identifice fracturile și să le recompună cu fermitate, în timp ce masele urbane și rurale sunt evocate ca sprijin „natural” al epurărilor, fiind eliminate astfel și toate deviațiile de dreapta și simpatizanții lui Tito⁵¹.

Alături de legitimarea epurărilor, un al doilea element central îl constituie congresele Partidului Muncitoresc Român și participarea delegațiilor Partidului Comunist Italian. Congresele sunt prezentate de presa italiană ca momente de consens unanim și de deplină legitimare a conducerii, în timp ce prezența delegaților italieni întărește simbolic unitatea mișcării comuniste

⁴⁷ Francesco Guida, *Una rivoluzionaria vittima della rivoluzione*, Ana Rabinsohn Pauker, in „Archivio storico italiano”, Vol. 182, Nr. 680 2024, p. 364-365, <https://hdl.handle.net/11590/475891>, accesat 15.03.2026.

⁴⁸ A. B., *Importanti decisioni del comitato centrale. Il Partito operaio romeno liquida l’opportunismo di destra*, in „L’Unità”, Anno 24, Nr. 143, Roma, 5 iunie 1952, p. 5.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Per aver sabotato l’economia romena Vasile Luca condannato ai lavori forzati a vita*, in „L’Unità”, Anno 31, Nr. 40, Roma, 11 octombrie 1954, p. 8.

⁵¹ A. B., *Importanti decisioni del comitato centrale. Il Partito operaio romeno liquida l’opportunismo di destra*, in „L’Unità”, Anno 24, Nr. 143, Roma, 5 iunie 1952, p. 5.

internaționale. În relatările din „L’Unità”⁵², accentul este pus pe rezultatele economice, pe industrializare și pe avansul „democrației populare”, în timp ce referințele la conflicte interne sau la disensiuni politice lipsesc cu desăvârșire, fiind lăsat în urmă vechiul sistem feudal și monarhic. Se construiește imaginea unei țări capabile să decline socialismul și să îl adapteze propriilor specificități istorice și naționale, intrând pe deplin în sistemul socialist mondial. Această formulă permite concilierea internaționalismului cu suveranitatea națională și este deosebit de funcțională și pentru discursul Partidului Comunist Italian, angajat în aceiași ani să valorizeze caracterul național și de masă al propriului proiect politic⁵³. Un moment emblematic al acestei construcții discursive este reflectarea Congresului de la București din 1960 în „Rinascita”. În articolul lui Arturo Colombi, *Il Congresso di Bucarest (Congresul de la București)*, evenimentul este descris ca unul de „importanță excepțională” pentru viața poporului român. Înapoierea economică și socială a trecutului este prezentată ca definitiv depășită, în timp ce dezvoltarea industrială și transformarea socialistă a agriculturii apar ca rezultate directe ale deciziilor congresuale. Jurnalistul insistă:

„Poporul român, sub conducerea Partidului Muncitoresc, înaintează astăzi cu pas hotărât, valorificând marile resurse materiale și umane ale țării, bogății pe care vechile clase conducătoare le abandonaseră rapacității capitalului străin, care nu avea niciun interes în dezvoltarea economică a României”⁵⁴.

Între sfârșitul anilor ’50 și 1960, odată cu schimbările din comunismul internațional, lexicul reprezentării italiene se îmbogățește cu un registru suplimentar. România nu mai este doar „de încredere” pentru că este disciplinată, ci devine și „apropiată” și „cognoscibilă”. În acest cadru se înscriu vizitele oficiale și reportajele de călătorie. În notele lui Giuliano Pajetta din 1959, România este descrisă ca o țară în care italianul „se simte imediat puțin ca

⁵² Giuliano Pajetta, *Romania: dal feudalesimo alla democrazia popolare*, in „L’Unità”, Anno 36. Nr. 291, Roma, 20 octombrie 1959, p. 9.

⁵³ Paul Ginsborg, *Storia d’Italia dal dopoguerra a oggi (1943-1988)*, Torino, Einaudi, 2018, p. 88-90.

⁵⁴ Arturo Colombi, *Il Congresso di Bucarest*, in „Rinascita”, Anno 17, Nr. 7-8, Roma, iulie-august 1960, p. 497-498.

acasă”, datorită limbii latine și unor trăsături culturale percepute ca familiare⁵⁵. Progresul socialist este măsurat nu atât prin statistici, cât prin observarea oamenilor, prezentați ca fiind mai siguri și mai liniștiți decât în trecut⁵⁶.

În concluzie, între 1952 și 1960, presa comunistă italiană îl susține pe șeful partidului român prin trei dispozitive retorice recurente: normalizarea epurărilor ca necesități politice pentru viitorul socialismului, subordonarea justiției față de „adevărul” stabilit de partid și naționalizarea progresiv pozitivă a imaginii României, făcută „familiară” și, prin urmare, mai ușor de apărât în fața publicului italian⁵⁷. Noul deceniu va aduce provocări pentru ambele partide, cu atât mai mult după invazia sovietică de la Budapesta din 1956. Cei doi lideri de partid mor la un an distanță unul de celălalt: liderul istoric al Partidului Comunist Italian, Palmiro Togliatti în anul 1964, la conducerea partidului fiind urmat de Luigi Longo, partizan și comunist al vechii gărzii; apoi conducătorul Partidului Muncitoresc Român, Gheorghe Gheorghiu-Dej, în anul 1965, iar la conducerea țării ajunge ultimul mare lider al comunismului românesc, Nicolae Ceaușescu⁵⁸.

4. Economia și planificarea socialistă: între succes și propagandă

Economia românească, așa cum apare în presa comunistă italiană, este structurată în jurul unei narațiuni a succesului planificat, în care colectivizarea agriculturii și industrializarea sunt prezentate ca rezultate deja consolidate ale „căii naționale către socialism”⁵⁹. În această perioadă, presa comunistă italiană

⁵⁵ Giuliano Pajetta, *Romania: dal feudalesimo alla democrazia popolare* in „L’Unità”, Anno 36. Nr. 291, Roma, 20 octombrie 1959, p. 9.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ A. B., *Importanti decisioni del comitato centrale. Il Partito operaio romeno liquida l’opportunismo di destra*, in „L’Unità”, Anno 24, Nr. 143, Roma, 5 iunie 1952, p. 5; *Per aver sabotato l’economia romena Vasile Luca condannato ai lavori forzati a vita*, in „L’Unità”, Anno 31, Nr. 40, Roma, 11 octombrie 1954, p. 8; Giuliano Pajetta, *Romania: dal feudalesimo alla democrazia popolare* in „L’Unità”, Anno 36. Nr. 291, Roma, 20 octombrie 1959, p. 9; Arturo Colombi, *Il Congresso di Bucarest*, in „Rinascita”, Anno 17, Nr. 7-8, Roma, iulie-august 1960, p. 497-498.

⁵⁸ Ivano Granata, *op.cit.*, p. 256, 258; Dennis Deletant, *Romania under Communism. Paradox and Degeneration*, Oxon, Routledge, 2019, p. 237-238.

⁵⁹ Giuseppe Boffa, *L’O.N.U. documenta il rapido sviluppo dell’economia socialista*, in „L’Unità”, Anno 42, Nr. 95, Roma, 6 aprilie 1965, p. 3; Lisa Foa, *Esperienze di*

preia și relansează imaginea unei economii ordonate, raționale și în rapidă creștere, capabilă să transforme România dintr-o țară preponderent agrară într-un stat socialist industrial, integrat în sistemul economic al blocului estic⁶⁰. Încheierea oficială a colectivizării agricole, în 1962, capătă o valoare simbolică centrală; parcursul începuse deja din 1944–1945 împotriva „dușmanilor statului”, precum legionarii și colaboratorii⁶¹. Agricultură românească este descrisă ca fiind definitiv scoasă de sub fragmentarea țărănească și reorganizată pe baze colective, capabilă să susțină industrializarea accelerată a țării. Presa comunistă tinde să preia această interpretare, insistând asupra beneficiilor structurale: creșterea mecanizării, raționalizarea culturilor, îmbunătățirea condițiilor de viață ale țăranilor. Rezistențele, coerciția și costurile sociale ale procesului, documentate pe larg de istoriografia ulterioară, rămân la marginea discursului public⁶². Conflictul social, considerat de comuniști un rău necesar și

trasformazione socialista delle campagne. La collettivizzazione agricola in Ungheria e Romania, în „Rinascita”, Anno 19, Nr. 10, Roma, 7 iulie 1962, p. 14-15; Lisa Foa, *Confronto tra i sistemi di pianificazione nei paesi socialisti. Le linee di sviluppo dell'economia rumena*, în „Rinascita”, Anno 19, Nr. 20, Roma, 22 septembrie 1962, p. 14-15.

⁶⁰ Lisa Foa, *Esperienze di trasformazione socialista delle campagne. La collettivizzazione agricola in Ungheria e Romania*, în „Rinascita”, Anno 19, Nr. 10, Roma, 7 iulie 1962, p. 14-15.

⁶¹ Procesul general a început în 1949: colectivizarea agriculturii a dus la confiscarea proprietăților agricole private, care au fost comasate în cooperative de către stat. Între 1949 și 1953, doar 10% din pământ a fost colectivizat. Cei care se opuneau erau arestați și trimiși în domiciliu obligatoriu sau, pur și simplu, condamnați la muncă silnică. Această rezistență a reușit să încetinească procesul de colectivizare cel puțin până în 1954, însă din 1956 acesta a fost reluat. În cele din urmă, până în 1963, 93% din terenurile agricole ale țării se aflau sub proprietatea statului. Reforma agrară a pus guvernului și problema aprovizionării alimentare a orașelor, dificultăți agravate de război, de secetă și de foamete. Guvernul a introdus încă din 1946 Legea 68/1946, care a impus rechiziții alimentare; inițial, familiile au primit cote fixe de produse alimentare, în funcție de productivitatea solului. Rada Cristina Irimie, *Daily Life Under Communism. The Case Of Romania*, în „SEA - Practical Application of Science”, vol. 2, nr. 1 2014, p. 275, <https://ideas.repec.org/a/cmj/seapas/y2014i3p266-283.html>, accesat 15.03.2026.

⁶² În martie 1949, prin *Decretul nr. 89*, a început confiscarea pământurilor întregii aristocrații și a tuturor bunurilor necesare producției agricole. Pământurile au fost ocupate rapid de trupe militare și paramilitare pregătite din timp, iar proprietarii care opuneau rezistență sau ascundeau bunuri au fost condamnați la pedepse cuprinse între 5 și 15 ani de închisoare și la confiscarea totală a averii. Estimările privind deportații

o „necesitate istorică”, este prezentat ca etapă care conduce la emanciparea și modernizarea țării. În paralel, industrializarea capătă un rol central în propaganda economică. Între începutul anilor '60 și mijlocul deceniului, industria grea, energia și chimia sunt indicate drept sectoare motrice, capabile să garanteze o creștere rapidă și autonomia economică. Planurile cincinale sunt descrise ca instrumente eficiente de coordonare, capabile să mobilizeze resurse și forță de muncă potrivit unor priorități raționale; sprijinul unor organizații precum Consiliul de Ajutor Economic Reciproc se înscrie în această narațiune ca garanție a integrării și stabilității⁶³. Cooperarea economică dintre țările socialiste este reprezentată ca o alternativă funcțională la piața capitalistă mondială: specializarea productivă, schimburile reglementate și asistența reciprocă ar permite o dezvoltare echilibrată și suverană⁶⁴. Presa subliniază beneficiile integrării, acces la materii prime, piețe garantate, transferuri tehnologice, reducând vizibilitatea asimetriilor și a tensiunilor care caracterizează relațiile economice din interiorul blocului⁶⁵.

Alături de această reprezentare optimistă, apar totuși critici implicite, vehiculate mai ales prin intermediul „Rinascita” și printr-un registru mai

variază de la aproximativ 2000 de familii, adică între 3000 și 17.000 de persoane pentru 1949-1950. Constantin Iordachi, Arnd Bauerkämper (ed.), *The Collectivization of Agriculture in Communist Eastern Europe*, CEU University Press, Budapest-New York 2015, p. 488; Stefano Bottoni, *Reassessing the Communist Takeover of Romania: Violence, Institutional Continuity, Ethnic Conflict Management*, in „East European Politics and Societies”, Vol. 24, Nr. 1 2010, p. 59-89, <https://doi.org/10.1177/0888325409354355>, accesat 15.03.2026.

⁶³ Mihai Vladimir Topan, Paun Cristian, Andreas Stamate-Stefan, Matei Alexandru Apăvăloaei, *The Political Economy of Romanian Socialism: A Case Study in Planned Chaos*, in „Transformations in Business and Economics”, Vol. 17, Nr. 2B 2018, p. 643-646, https://www.researchgate.net/publication/328382983_The_Political_Economy_of_Romanian_Socialism_A_Case_Study_in_Planned_Chaos, accesat 15.03.2026.

⁶⁴ CAER (COMECON) servea și la coordonarea economiei între diferitele țări din Est și lumea comunistă în general. Progresele lor economice puteau reprezenta o formă de *soft power*, menită să atragă tot mai multe țări din Lumea a Treia către sfera socialistă. Elena Dragomir, *The Formation of the Soviet Bloc's Council for Mutual Economic Assistance*, in „Journal of Cold War Studies”, Vol. 14, Nr. 1 2012, p. 34-47, https://doi.org/10.1162/JCWS_a_00190, accesat 15.03.2026.

⁶⁵ Lisa Foa, *Confronto tra i sistemi di pianificazione nei paesi socialisti. Le linee di sviluppo dell'economia rumena*, in „Rinascita”, Anno 19, Nr. 20, Roma, 22 septembrie 1962, p 14-15.

analitic. În acest spațiu se înscriu intervențiile Lisei Foa, care introduc elemente de problematizare fără a pune în discuție principiul planificării. În articolele sale din aceeași revistă, apărute în 1962, *Esperienze di trasformazione socialista delle campagne. La collettivizzazione agricola in Ungheria e Romania* (*Experiențe de transformare socialistă a zonei rurale. Colectivizarea agriculturii în Ungaria și România*) și *Confronto tra i sistemi di pianificazione nei paesi socialisti. Le linee di sviluppo dell'economia rumena* (*Comparație între sistemele de planificare din țările socialiste. Liniile de dezvoltare ale economiei românești*), ea insistă asupra faptului că planificarea în țările socialiste nu constituie un model uniform, ci ia forme diferite în funcție de condițiile istorice și de opțiunile politice ale grupurilor conducătoare. România este prezentată ca un caz aparte: o țară care, ieșită din război cu o structură economică puternic agrară, a ales să mizeze pe o industrializare accelerată, acceptând dezechilibre sectoriale semnificative. Creșterea industrială din perioada postbelică, deși reală în termeni de output, este însoțită de risipă, calitate scăzută a producției și dezechilibre structurale, elemente oculte sistematic de propaganda oficială⁶⁶. Totuși, jurnalista recunoaște rezultatele obținute în sectorul industrial, până la punctul de a cita ONU:

„România este indicată de raportul ONU drept țara cu cel mai ridicat ritm de expansiune industrială din Europa socialistă, de 14%, «un progres care se menține constant de mai mulți ani» și care permite «inițierea unei îmbunătățiri generale și consistente a salariilor»»⁶⁷.

⁶⁶ Mihai Vladimir Topan, Paun Cristian, Andreas Stamate-Stefan, Matei Alexandru Apăvăloaei, *The Political Economy of Romanian Socialism: A Case Study in Planned Chaos*, in „Transformations in Business and Economics”, Vol. 17, Nr. 2B 2018, p. 664-665,

https://www.researchgate.net/publication/328382983_The_Political_Economy_of_Romanian_Socialism_A_Case_Study_in_Planned_Chaos, accesat 15.03.2026.

⁶⁷ Alți jurnaliști, precum Giuseppe Boffa, confirmă și consolidează acest tablou; Boffa îl interpretează ca bază pentru inițierea unei îmbunătățiri generale a salariilor, plasând totodată aceste rezultate în contextul problemelor structurale ale economiei socialiste (în special sectorul agricol și constrângerile legate de forța de muncă). Giuseppe Boffa, *L'O.N.U. documenta il rapido sviluppo dell'economia socialista*, in „L'Unità”, Anno 42, Nr. 95, Roma, 6 aprilie 1965, p. 3.

Colectivizarea, deși aproape de finalizare, nu a produs încă rezultate pe deplin satisfăcătoare în termeni de productivitate și de echilibru între mediul rural și cel urban. Aspectul central al analizei privește caracterul predominant extensiv al colectivizării românești. La sfârșitul anului 1961, sectorul socializat depășise 90% din suprafața arabilă, ajungând la 96% în primăvara anului 1962, însă fără un progres efectiv corespunzător. Problemele au fost asociate lipsei unei baze tehnice adecvate, coexistenței cooperativelor și a fermelor de stat și unui nivel general incomplet de dezvoltare. Linia mai graduală urmată la Budapesta a fost prezentată ca un element mult mai virtuos, deoarece combină stimulente economice și flexibilitate organizațională, fiind implicit propusă ca termen de comparație față de rigiditatea mai accentuată a modelului românesc⁶⁸.

5. Cultură, societate și imaginea României în Italia

Încă de la proclamarea Republicii Populare Române în 1947, presa comunistă italiană este implicată în construirea unei imagini a României care să depășească dimensiunea politico-instituțională și să cuprindă treptat domeniile culturii, societății și vieții cotidiene. În prima perioadă de după 1947, reprezentarea României este încă puternic marcată de retorica rupturii față de trecutul monarhic și „burghez”. Cultura și societatea sunt citite ca sfere ce trebuie refondate, subordonate sarcinii istorice a construirii socialismului. Începând din a doua jumătate a anilor '50, și mai pronunțat după 1956, se observă însă o schimbare de ton. Se conturează o narațiune mai articulată, care prezintă România ca o societate în curs de normalizare, capabilă să producă cultură, cunoaștere și forme de socialitate care nu se reduc exclusiv la propaganda regimului comunist. În acest cadru, cultura devine un instrument central pentru a construi imaginea unei țări moderne și „deschise”, aflate în dialog cu Europa și cu Occidentul.

Presa comunistă italiană, prin articole precum cel al lui Ernesto De Martino, acordă o atenție tot mai mare teatrului, literaturii, muzicii și artelor plastice românești, subliniind circulația clasicilor europeni, interesul pentru autorii occidentali și valorizarea unei tradiții culturale naționale reinterpretate în cheie socialistă⁶⁹. Acest discurs cultural contribuie la plasarea României într-un

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ Ernesto De Martino, *Il teatro di Goldoni in Romania*, in „L'Unità”, Anno 34, Nr. 121, Roma, 1 mai 1957, p. 12.

orizont european comun, atenuând percepția unei rupturi nete între Est și Vest și consolidând ideea unei continuități culturale neîntrerupte de instaurarea socialismului. Noua societate românească, întemeiată pe principiile socialismului științific și ale marxismului, trebuia să apară ca o societate în mișcare spre progresul general, un stat în care muncitorii și conducerea de partid colaborează pentru binele comun, eliminând diferențele de clasă⁷⁰.

În narațiunea propusă publicului italian, mai ales începând de la sfârșitul anilor '50, România este adesea descrisă ca o țară în care libertatea religioasă ar fi garantată în cadrul statului socialist. Confesiunile religioase sunt prezentate ca integrate în legalitatea republicană, private de rolul lor politic, dar nu suprimate ca realități sociale și culturale. Această imagine, care contribuie la construirea unei percepții a modernității politice și sociale a României pentru exterior, este consolidată în articole precum cel din revista teoretică a Partidului Comunist Italian. Un caz emblematic al acestei narațiuni este articolul *Costatazioni di un cattolico sulla libertà religiosa nella Repubblica romana* (*Constatări ale unui catolic asupra libertății religioase în Republica Română*), publicat în anul 1950, care se prezintă ca o observație empirică bazată pe experiența personală a autorului în timpul unui sejur în țară⁷¹, textul adoptă un registru prudent, declarând complexitatea problemei și revendicând o abordare „onestă și conștiincioasă”, departe atât de polemică, cât și de propagandă. Articolul insistă asupra frecventării bisericilor, asupra vitalității cultului și a participării credincioșilor, atât în bisericile ortodoxe, cât și în cele catolice. Prezența bărbaților și femeilor la slujbe, regularitatea celebrărilor și posibilitatea practicării publice a cultului sunt prezentate ca dovezi empirice ale libertății religioase efectiv garantate de statul socialist. Religia este astfel reprezentată ca fiind pe deplin integrată în viața socială, nefiind izolată în sfera privată și nici persecutată. Libertatea de cult, garantată de statul român, este raportată la garanțiile constituționale, iar existența unei prese religioase articulate, ortodoxe, evanghelice, reformate și catolice, este utilizată ca dovadă suplimentară a toleranței regimului. Această libertate a fost însă, în multe cazuri, negociată, așa

⁷⁰ Balázs Apór, Jan Class Behrends, Jones Polly, Edward Arfon Rees, *The Leader Cult in Communist Dictatorships: Stalin and the Eastern Bloc*, New York, Palgrave Macmillan, 2004 p. 258-261.

⁷¹ Mario Montesi, *Costatazioni di un cattolico sulla libertà religiosa nella Repubblica romana*, in „Rinascita”, Anno 9, Nr. 1, Roma, ianuarie 1952, p. 26-28.

cum s-a întâmplat în cazul Bisericii Catolice. Biserica Ortodoxă fusese deja supusă unui control strâns din partea statului, prin intermediul acțiunii patriarhului Marina; nu au lipsit cazurile de rezistență față de autoritățile comuniste. În ceea ce privește Biserica Greco-Catolică, aceasta fusese absorbită în cadrul Bisericii Ortodoxe Române încă din octombrie 1948, în timpul unei procesiuni la Alba Iulia⁷². Reiese clar o selectivitate a evenimentelor: nu există nicio referire la politicile de represiune aplicate în anii '40 și '50, inclusiv împotriva catolicilor, un electorat pe care partidul italian urmărea să îl atragă pentru a ajunge la conducerea țării, în conformitate cu doctrina democrației progresive⁷³. Imaginea propusă de presa comunistă italiană apare, așadar, mai degrabă ca o mediere ideologică decât ca o descriere neutră, fiind funcțională construirii unui model de socialism prezentabil publicului occidental.

6. Moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și viitorul României

Moartea șeful partidului român, survenită în martie 1965, este prezentată de presa comunistă italiană ca un eveniment de importanță istorică nu doar pentru România, ci pentru întregul mișcării comuniste internaționale⁷⁴. Necrologurile și articolele comemorative apărute în ambele publicații construiesc o imagine puternic coerentă a liderului român, insistând asupra

⁷² Oliver Jens Schmitt, *Biserica de stat, sau Biserica în stat? O istorie a Bisericii Ortodoxe Române, 1918-2023*, București, Editura Humanitas, 2023, p. 217-221.

⁷³ Asupra tacticilor folosite pentru suprimarea libertății religioase în România: Lucian Leuștean, *Constructing Communism in the Romanian People's Republic. Orthodoxy and State, 1948-49*, in „Europe-Asia Studies”, vol. 59, nr. 2 2007, p. 303-329, <https://www.jstor.org/stable/20451350>, accesat 15.03.2026; privind relațiile cu Biserica Catolică și Vaticanul: Giuliano Caroli, *Denuncia del concordato e repressione anti-cattolica nella Romania comunista, 1948-1958. Testimonianze italiane*, in „Archivum Historiae Pontificiae”, Vol. 45, 2007, p. 185-215, <https://www.jstor.org/stable/23564825>, accesat 15.03.2026.

⁷⁴ DDR-Beileid zum Ableben des Genossen Gheorghiu-Dej, in „Neus Deutschland”, Jahr 20, Nr. 80, Berlin, 21 martie 1965, p. 1; Gheorghe Gheorghiu-Dej. Skorb' rumynskogo naroda [Gheorghe Gheorghiu-Dej. Durerea poporului român], in „Pravda”, God 80, Nr. 17032, Moskva, 21 martie 1965, p. 1, 5; Rumänien trauert um Gheorghiu-Dej, in „Neus Deutschland”, Jahr 20, Nr. 80, Berlin, 21 martie 1965, p. 5; Rumyniya chtit pamyat' Gheorghe Gheorghiu-Dezha [România cinstește memoria lui Gheorghe Gheorghiu-Dej], in „Pravda”, God 81, Nr. 17033, Moskva, 22 martie 1965, p. 3; Walter Ulbricht, Gheorghe Gheorgiu-Dej gestorben, in „Neus Deutschland”, Jahr 20, Nr. 79, Berlin, 20 martie 1965, p. 1.

originii sale muncitorești, asupra îndelungatului său militantism revoluționar și asupra rolului jucat în transformarea socialistă a țării⁷⁵. În contribuția semnată de Luigi Longo în cotidianul partidului, Gheorghe Gheorghiu-Dej este descris drept „un muncitor timp de douăzeci de ani în fruntea României”, formulă care condensează eficient narațiunea dominantă: liderul nu este prezentat ca un om al puterii în sens tradițional, ci ca expresie directă a clasei muncitoare, capabil să-i întruchipeze interesele și valorile chiar la vârful statului⁷⁶. În acea etapă, timpurile nu erau încă mature pentru o desprindere de Moscova și de comunismul sovietic. Biografia politică este reconstituită într-o cheie liniară, accentuând continuitatea dintre experiența sindicală, lupta antifascistă și conducerea socialistă. Datorită lui, România este descrisă acum ca o țară capabilă să-și apere suveranitatea, rămânând totuși fidelă socialismului și alianței cu Uniunea Sovietică, lucru care începea să fie pus sub semnul întrebării de secretarul general italian, nu atât în sensul unei rupturi complete, cât al construirii unei „căi italiene către socialism”⁷⁷. Moștenirea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej este, așadar, aceea a unui lider care ar fi contribuit la redefinirea raporturilor dintre centru și periferie în mișcarea comunistă internațională⁷⁸. Articolul anonim publicat în „Rinascita” insistă și mai mult asupra acestui punct, prezentându-l pe liderul de la București drept „președintele muncitor” care a condus România dincolo de faza cea mai rigidă a stalinismului către o formă de socialism național, caracterizată printr-o autonomie decizională mai mare⁷⁹.

Moartea liderului deschide inevitabil problema viitorului României. Presa comunistă italiană adoptă pe acest punct un ton liniștitor: transferul de putere este prezentat ca ordonat și lipsit de fracturi, semn al solidității

⁷⁵ Luigi Longo, *La morte di Gheorghiu-Dej. Un operaio per 20 anni a capo della Romania*, in „L’Unità”, Anno 42, Nr. 78, Roma, 20 martie 1965, p. 1, 13; Enio Polito, *Romania: 20 anni di progresso ininterrotto. La ‘via’ di Gheorghiu-Dej*, in „L’Unità”, Anno 42, Nr. 89, Roma, 31 martie 1965, p. 3.

⁷⁶ Luigi Longo, *La morte di Gheorghiu-Dej. Un operaio per 20 anni a capo della Romania*, in „L’Unità”, Anno 42, Nr. 78, Roma, 20 martie 1965, p. 1, 13.

⁷⁷ Ivano Granata, *op.cit.*, p. 234-236, 256-258.

⁷⁸ Luigi Longo, *La morte di Gheorghiu-Dej. Un operaio per 20 anni a capo della Romania*, in „L’Unità”, Anno 42, Nr. 78, Roma, 20 martie 1965, p. 1, 13.

⁷⁹ *Gheorghiu-Dej. Il presidente operaio*, in „Rinascita”, Anno 22, Nr. 13, Roma, 27 martie 1965, p. 2.

instituțiilor socialiste construite în anii precedenți, astfel încât „atenția nu este îndreptată atât către succesorii individuali, cât către continuitatea Partidului ca subiect colectiv al conducerii politice”⁸⁰. După moartea lui Palmiro Togliatti, în 1964, partidul italian fusese angajat într-o tranziție delicată a conducerii, marcată de ascensiunea lui Luigi Longo și de o reevaluare progresivă a relației cu Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și cu partidele „surori” din Europa de Est. Interesul pentru cazul românesc răspunde, așadar, și unei nevoi interne: aceea de a demonstra că este posibil un socialism stabil, național și colectiv, care să nu depindă exclusiv de carisma unui singur lider. Tensiunile interne, represiunea și contradicțiile sistemului rămân în plan secund; acestea sunt absorbite într-o narațiune care privilegiază continuitatea și legitimitatea parcursului socialist din ultimele două decenii. În ansamblu, discursul construit de presa comunistă italiană în jurul morții primului lider al comunismului românesc postbelic confirmă o tendință deja conturată anterior⁸¹.

7. Concluzii

Analiza presei comuniste italiene între 1945 și 1965 arată cum imaginea României socialiste a fost construită, în discursul formațiunii politice comuniste din Italia, ca un spațiu simbolic deosebit de funcțional pentru nevoile politice și identitare ale comunismului italian. Atenția constantă acordată Bucureștiului în cotidianul fondat de Antonio Gramsci, „L’Unità” și „Rinascita” nu răspunde doar unui interes internațional, ci reflectă necesitatea partidului lui Luigi Longo de a se confrunța cu o experiență de preluare și consolidare a puterii comuniste într-un context european, formal „național”, dar integrat în blocul sovietic. În primii ani postbelici, România este prezentată ca model de „democrație

⁸⁰ *Ibidem*.

⁸¹ Dacă în 1965, la moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, presa comunistă nu reușea să formuleze nicio critică, dimpotrivă, în timpul revoluției din 1989 critica la adresa dictaturii lui Nicolae Ceaușescu devine mult mai prezentă, prin folosirea unor termeni precum tiran și prin denunțarea reprimării minorităților și a altor crime ale regimului. Gabriel Bertinotto, *Fuoco sulla folla in Romania. testimoni raccontano: «Centinaia di morti»*, in „L’Unità”, Anno 66, Nr. 298, Roma, 19 decembrie 1989, p. 1, 3; Gabriel Bertinotto, *Romania, il mondo è con te. Si combatte, migliaia di morti. Preso Ceausescu*, in „L’Unità”, Anno 66, Nr. 303, Roma, 24 decembrie 1989, p. 1, 3-5; Foa Renzo, *L’ultimo tiranno e l’Europa*, in „L’Unità”, Anno 66, Nr. 298, Roma, 19 decembrie 1989, p. 1.

populară” în formare, capabil să combine eliberarea antifascistă, transformarea socială și legitimarea populară. În această etapă, presa comunistă italiană operează o simplificare puternică: violența politică, intervenția sovietică și coerciția instituțională sunt sistematic eliminate sau reduse la elemente marginale. Tranziția la socialism apare astfel ca un proces aproape liniar, ghidat de popor și de partid, mai degrabă, decât ca rezultatul unui conflict politic și social dur. În anii '50, odată cu consolidarea puterii lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, solidaritatea ideologică dintre organizația comunistă italiană și organizația comunistă românească se traduce printr-un sprijin explicit pentru epurările interne și pentru disciplina de partid. Presa italiană legitimează epurările ca fiind „corecții” necesare împotriva oportunismului, normalizând practicile represive și transformându-le în lecții politice adresate și publicului italian⁸².

România devine astfel un laborator discursiv: un exemplu al modului în care partidul poate menține unitatea, ordinea și direcția istorică, chiar și cu prețul represiunii. Începând de la sfârșitul anilor '50 și în primii ani '60, imaginea României se îmbogățește cu noi registre. Dimensiunii politice i se alătură economia, cultura și societatea. În paralel, reprezentarea culturală și socială contribuie la construirea imaginii unei țări „deschise”, europene și compatibile cu o viziune reformabilă a socialismului. Și aici, însă, distanța dintre retorică și realitate rămâne accentuată: represiunea religioasă, controlul statului și conformismul cultural sunt sistematic atenuate sau eliminate. Moartea artizanului consolidării puterii comuniste la București, în 1965, încheie simbolic acest ciclu. Presa comunistă italiană oferă un bilanț puternic pozitiv, prezentându-l drept lider muncitoresc, garant al autonomiei naționale și figură matură a mișcării comuniste internaționale. Această lectură reflectă și contextul funcționării Partidului Comunist Italian de după Palmiro Togliatti: România servește drept exemplu de continuitate și de conducere colectivă, util pentru legitimarea unei căi naționale către socialism fără rupturi traumatice. În ansamblu, cazul românesc arată cum presa partidului comunist din peninsulă a funcționat ca un puternic instrument de mediere ideologică. Mai mult decât a

⁸² *Per aver sabotato l'economia romana Vasile Luca condannato ai lavori forzati a vita*, in „L'Unità”, Anno 31, Nr. 40, Roma, 11 ottobre 1954, p. 8.

informa, aceasta selectează, normalizează și reorganizează realitatea Europei de Est pentru a o face compatibilă cu discursul politic intern italian⁸³.

La moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, în martie 1965, succesiunea lui Nicolae Ceaușescu a avut loc sub semnul continuității și al colegialității, mai degrabă decât al unei rupturi imediate. Inițial prezentat ca o figură de mediere și garant al unității partidului, Nicolae Ceaușescu și-a consolidat, treptat, propria putere, sprijinindu-se pe întărirea autonomiei naționale a României în cadrul câmpului socialist și pe o reorganizare a partidului care concentra conducerea în mâinile sale. Faza inițială a guvernării sale a apărut, inclusiv, în percepția internațională, ca o continuare a liniei liderul comunist care a condus România până în 1965, înainte de a evolua către o personalizare tot mai accentuată a puterii. Conducerea a început cu o distanțare față de Moscova și construirea unui stat mult mai independent, după o aparentă liberalizare politică⁸⁴. În Italia, în același interval de timp, Partidul Comunist Italian a cunoscut o transformare diferită, dar în anumite privințe, paralel, culminând cu ascensiunea lui Enrico Berlinguer la funcția de secretar, în 1972. Enrico Berlinguer a moștenit un partid de masă, deja profund înrădăcinat în societatea italiană, și i-a consolidat profilul autonom, dezvoltând o linie politică întemeiată pe independența față de Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, pe compromisul istoric și pe o reelaborare democratică a comunismului. Dacă în România succesiunea a deschis calea către o concentrare tot mai mare a puterii, în cazul italian ea a marcat, dimpotrivă, încercarea de a redefini rolul partidului ca subiect colectiv capabil să guverneze schimbarea fără a renunța la pluralismul politic⁸⁵.

Presa comunistă, la fel ca aceea catolică și liberală, va aborda subiectul „România” în deceniile următoare, criticând adesea atât țara, cât și, în general, blocul comunist, de exemplu, în timpul Primăverii de la Praga și al invaziei forțelor sovietice. „L’Unità”, în timpul revoluției, va publica numeroase articole în sprijinul revoluționarilor, iar multe cercuri ale organizației de tineret comuniste italiene și ale aparatului politic comunist italian s-au mobilizat pentru

⁸³ Teun Adrianus van Dijk, *News as Discourse*, Lawrance Erlbaum Associates Publishers, Hove-London 1988, p. 122, 145; Alexander Stafford, *The Role of the Media During the Cold War*, in „E-International Relations”, 2013, p. 1-3, <https://www.e-ir.info/2013/10/26/the-role-of-the-media-during-the-cold-war/>, accesat 15.03.2026.

⁸⁴ Ivano Granata, *op.cit.*, p. 276-278.

⁸⁵ Dennis Deletant, *Romania under Communism. Paradox and Degeneration*, Routledge, Oxon 2019, p. 243; Ivano Granata, *op.cit.*, Firenze 2024, p. 280; 308-310.

a-i susține⁸⁶. În concluzie, din această perspectivă, România a rămas un exemplu privilegiat pentru studiul nu doar al istoriei comunismului est-european, ci și pentru mecanismele de producere a discursului politic și mediatic al mișcării comuniste italiene, organizată în plin Război Rece.

George-Ciprian LUNGU
Universitatea din Trento,
Departamentul de Litere și Filosofie

⁸⁶ *Colloqui di Rinascita con Gian Carlo Pajetta*, in „Rinascita”, Anno 25, Nr. 34, Roma, 30 august 1968, p. 1-5; *Il giudizio del PCI sull’occupazione della Cecoslovacchia*, in „Rinascita”, Anno 25, Nr. 33, Roma, 23 august, 1968, p. 1; *Truppe sovietiche a Praga. L’Ufficio Politico del PCI esprime il suo grave dissenso*, in „L’Unità”, Anno 45, Nr. 222, Roma 22 august 1968, p. 1.